

Drs. A.D. Oosterhoorn

111 Instrumenten voor kwaliteitsverbetering

ingedeeld volgens de Six Sigma-verbetercyclus

Kluwer 2004

Basisvormgeving omslag: Eden, Amsterdam
Vormgeving omslag: Bert Boshoff, Deventer
Vormgeving binnenwerk: Signia, Winschoten

ISBN 90 13 01331 7
NUR 801

© 2004 Kluwer bv, Deventer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich te richten tot de uitgever.

Samensteller(s) en uitgever zijn zich volledig bewust van hun taak een zo betrouwbaar mogelijke uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor onjuistheden die eventueel in deze uitgave voorkomen.

Voorwoord

Met het schrijven van dit boek had ik voor ogen om de vele instrumenten die worden toegepast bij diverse kwaliteitsverbeterprogramma's handzaam en overzichtelijk te beschrijven. Aan de ene kant zijn er in de afgelopen tientallen jaren heel veel instrumenten ontwikkeld, aan de andere kant merk ik in de dagelijkse praktijk dat deze maar beperkt worden toegepast en veelal ook niet bekend zijn. Dat is eigenlijk zonde, het werk zou veel slimmer kunnen worden uitgevoerd als we de gereedheidskist goed gevuld en binnen handbereik hadden. En dat zou de impact van kwaliteitsverbeterprogramma's en kwaliteitsverbeteraars ten goede komen.

De geselecteerde instrumenten voor dit boek zijn algemeen van toepassing en daarmee van belang voor alle kwaliteitsmanagers en andere werkenden binnen het kwaliteitsvak. Voor de keuze van de instrumenten en de indeling van de instrumenten in hoofdstukken heb ik mij laten leiden door de werkwijze en resultaten van het Six Sigma-programma. Daarom bestaat dit boek uit vijf hoofdstukken: Define, Measure, Analyse, Improve, Control. Deze indeling is weliswaar uniek voor het Six Sigma-programma, maar alle kwaliteitsverbeterprogramma's volgen ongeveer eenzelfde werkvolgorde en dus staan de instrumenten ook voor deze programma's in de goede volgorde.

Door de datageoriënteerde werkwijze van het Six Sigma-programma zijn de statistische instrumenten duidelijk vertegenwoordigd. Dat zou naar mijn mening niet alleen aan het programma moeten liggen, kwaliteitsverbetering gaat veel beter met goed gebruik van de voorhanden zijnde statistische instrumenten.

Het boek is niet geschreven als theorieboek Six Sigma, er is dus ook geen één-op-één koppeling tussen dit boek en Six Sigma. Dit boek is meer bedoeld om op terug te vallen als je met een kwaliteitsverbeterprogramma, zoals Six Sigma, bezig bent en een methodiek wilt toepassen. In dit boek staat hoe dat ook alweer gaat en wat je moet doen. Ook kan het uiteraard helpen om de horizon te verbreden door eens te kijken welke methodieken allemaal voorhanden zijn en geschikt zouden zijn in een bepaalde situatie.

Er zijn er nog veel meer methoden en technieken te beschrijven. Dit boek is voor mij dan ook de start van een proces, de verzameling groeit door nieuwe aanwinsten en dubbele worden geruimd. Ik blijf zoeken naar goede instrumenten om het verbeteren van de kwaliteit uit te voeren. Een volgende stap zal zijn de verspreiding te laten plaatsvinden via andere, digitale, media. Daarmee kan ook de communicatie tussen schrijver en gebruiker worden bevorderd.

Ik hoop dat dit boek een brug slaat tussen het *willen* en het *doen*, door te voorzien in het *kunnen*. Het gaat tenslotte niet om harder werken, maar om slimmer werken. De slimste instrumenten maken het lichtste werk.

Dank aan René Klerx, Peter Leenders, Jan Maas, Harald Knaup en Roger Leenders voor hun bijdragen. Tevens gaat mijn dank uit naar Henk Schaaf, Jan Noor en Mariët Ebbinge, voor hun geduld en volhardendheid. En naar de mensen met wie ik Six Sigma-programma's heb mogen en nog steeds mag doen, en aan wie ik erover mocht en mag vertellen: zij inspireren mij telkens weer.

Grote dank aan het gezin. Dit dankwoord lijkt vanzelfsprekend, de ruimte die je krijgt om een boek te schrijven is dat zeker niet.

Epe, januari 2004
Arend Oosterhoorn

Inhoud

Inleiding	11
Define	21
D-1 Brainstorming	24
D-2 Mindmapping	28
D-3 Benchmarking	30
D-4 SWOT-analyse	32
D-5 Affiniteitendiagram	34
D-6 Nominale-groepstechniek	36
D-7 Logische boom	38
D-8 Krachtenveldanalyse	40
D-9 Boomdiagram	42
D-10 Gantt chart	44
D-11 Belanghebbenden-inventarisatiekaart	46
D-12 Communicatieplan	48
D-13 Critical to Quality-boom (CTQ-boom)	50
D-14 Quality Function Deployment (QFD)	52
D-15 Stroomdiagram	56
D-16 SIPOC-schema	60
D-17 Procesflow-diagram	62
D-18 Procesmap	64
D-19 Brown paper	66
D-20 Verspilling	68
D-21 Projecthandvest	70
Measure	73
M-1 Check sheet	76
M-2 Kengetallen voor gegevensbestanden: locatiematen	78
M-3 Kengetallen voor gegevensbestanden: variatiemaat	80
M-4 Kengetallen voor gegevensbestanden: schatting processtandaarddeviatie uit subgroepen	82
M-5 Kwadraatsommen en vrijheidsgraden	84
M-6 Z-score	86
M-7 Capabiliteitsindex C_p en C_{pk} , P_p en P_{pk}	88
M-8 Proces sigma-niveau, dpmo en opbrengst	92

M-9	Rolled Throughput Yield	94
M-10	Schatten van populatie- of procesgemiddelde	96
M-11	Schatten van populatiefractie	98
M-12	Schatten van populatie- of processtandaarddeviatie (van normale verdeling)	100
M-13	Schatten van samenhang	102
M-14	Bepalen steekproefomvang: schatting populatiefractie	104
M-15	Bepalen steekproefomvang: schatting populatiegemiddelde μ	106
M-16	Total Productive Maintenance (TPM)	108
M-17	Weergeven van onderlinge verhoudingen: staafdiagram	112
M-18	Weergeven van onderlinge verhoudingen: cirkeldiagram (taartdiagram)	114
M-19	Weergeven van onderlinge verhoudingen: gestapeld staafdiagram	116
M-20	Weergeven van verdeling: histogram	118
M-21	Weergeven van verdeling: box-and-whiskerplot	120
M-22	Weergeven van volgorde van belangrijkheid: Pareto-diagram	122
M-23	Weergeven van individuele bijdragen: Düsseldorfer grafiek	124
M-24	Weergeven van ontwikkelingen in de tijd: tijddiagram	126
M-25	Meetsysteemanalyse; opzet	128
M-26	Meetsysteemanalyse; tussenresultaten	130
M-27	Meetsysteemanalyse; grafische beoordeling 1	132
M-28	Meetsysteemanalyse: grafische beoordeling 2	134
M-29	Meetsysteemanalyse: resultaat 1	136
M-30	Meetsysteemanalyse: resultaat 2	140
M-31	Meetsysteemanalyse: resultaat 3	142
M-32	Meetsysteemanalyse: subjectieve beoordelingen	144

Analyse .....

A-1	Visgraatdiagram	150
A-2	Oorzaak-en-gevolgmatrix (CE-matrix)	152
A-3	Interrelatiediagram	154
A-4	5 x 'Waarom'-vragen	156
A-5	PIN-analyse (Positief; Interessant; Negatief)	158
A-6	Process Failure Mode and Effects Analysis (FMEA)	160
A-7	Weergeven van mogelijke samenhang: spreidingsdiagram	164
A-8	Weergeven van mogelijke samenhang: matrixdiagram	166

A-9	Multi-vari diagram	168
A-10	Vaststellen of waarnemingen komen uit een normale verdeling: normaalwaarschijnlijkheidspapier	170
A-11	Parameterwaarde-toetsen: toets op waarde van μ	172
A-12	Parameterwaarde-toetsen: toets op waarde van σ^2	174
A-13	Parameterwaarde-toetsen: toets op waarde van fractie π	176
A-14	Verschiltoetsen: paarsgewijze vergelijking van gemiddelden	178
A-15	Verschiltoetsen: toets op gelijkheid van twee gemiddelden met gelijke variantie	182
A-16	Verschiltoetsen: toets op gelijkheid van variatie bij twee groepen	184
A-17	Verschiltoetsen: toets op gelijkheid van variatie bij k groepen met elk hetzelfde aantal waarnemingen	186
A-18	Verschiltoetsen: toets op gelijkheid van gemiddelde bij k groepen	188
A-19	Verschiltoetsen: toets op verschil tussen twee fracties	192
A-20	Toets op aanwezigheid van samenhang	194
A-21	Toets op onafhankelijkheid bij $r \times c$ -tabellen	196
A-22	Regressieanalyse: schatting regressielijn	198
A-23	Regressieanalyse: residuen	200
A-24	Regressieanalyse: maat voor sterkte van de relatie	202
A-25	Regressieanalyse: betrouwbaarheidsband	204
A-26	Regressieanalyse: voorspellingsgebied	206
A-27	t-toets voor regressiecoëfficiënt β	208
A-28	F-toets voor regressie	210

Improve .....

I-1	Pugh conceptselectie	216
I-2	Statistische proefopzetten; het proefschemata	218
I-3	Statistische proefopzetten; notatie en codering	220
I-4	Statistische proefopzetten; contrasten, effecten en kwadraatsommen	222
I-5	Statistische proefopzetten; hoofdeffecten en interacties	224
I-6	Statistische proefopzetten; rekenschema voor interacties	228
I-7	Statistische proefopzetten; fractionele proefschemata's	230
I-8	Statistische proefopzetten; aliasstructuur en resolutie	232
I-9	Statistische proefopzetten; analyse via Pareto-diagram	234
I-10	Statistische proefopzetten; analyse via normaalwaarschijnlijkheidspapier	236
I-11	Statistische proefopzetten; analyse via variantieanalyse-tabel	238
I-12	Statistische proefopzetten; uitvoering in blokken	242
I-13	Organiseren van experimenten	244
I-14	Verbetervoorstel	246
I-15	Single Minute Exchange of Dies (SMED)	248

Control	251
C-1	Kwaliteitsbeheersingsplan (Control Plan) 254
C-2	Vaardighedenmatrix 256
C-3	X-gemiddelde-kaart met range als maat voor variatie 258
C-4	X-gemiddelde-kaart met standaarddeviatie als maat voor variatie 260
C-5	Standaarddeviatie-kaart 262
C-6	Range-kaart 264
C-7	np-kaart, constante steekproefomvang 266
C-8	p-kaart, constante steekproefomvang 268
C-9	p-kaart, steekproefomvang variabel 270
C-10	c-kaart 272
C-11	u-kaart, steekproefomvang variabel 274
C-12	'Out of control'-situaties 276
C-13	Out of Control Action Plan (OCAP) 278
C-14	5S 280
C-15	Poka Yoke 282

Tabellen	285
1a	Vaststellen sigma-niveau aan de hand van het aantal dpmo's 286
1b	Sigma-niveau van een proces versus opbrengst 288
2	Kritieke waarden voor de standaard normale verdeling 290
3	Kritieke waarden voor de Student's t-verdeling 291
4	Kritieke waarden voor de χ^2 -verdeling 292
5a	Kritieke waarden van de F-verdeling bij 95% zekerheid 294
5b	Kritieke waarden van de F-verdeling bij 99% zekerheid 296
6a	95% punten van de grootheid $H = s_{\max}^2/s_{\min}^2$ 298
6b	99% punten van de grootheid $H = s_{\max}^2/s_{\min}^2$ 299
7	Grenswaarden voor de steekproefcorrelatiecoëfficiënt 300
8	Constanten voor range-kaart 301
9	Constanten voor standaarddeviatie-kaart 302
10	Constanten voor mediaankaart en X-gemiddelde-kaart 303
11a	Steekproefomvang voor schatten populatiefractie $\pi = 1/2$ 304
11b	Steekproefomvang voor schatten gemiddelde, afhankelijk van de gewenste marge in termen van standaarddeviatie δ/σ 305
12	Constanten voor meetsysteemanalyse 306
13	Scores van de FMEA 307
14	Overzicht categorieën Cost of Poor Quality 308
15	Proefschemas voor fractionele factoriële experimenten 309
16	Blokindelingen voor 2^k -experimenten 317